

Ingrés d'Acadèmics corresponents

DOCUMENTS A LA REIAL ACADÈMIA DE MEDICINA I CIRURGIA DE CADIS SOBRE EL DR. FRANCESC OLIU I PAGÈS DE LA REIAL ACADÈMIA DE MEDICINA DE BARCELONA (1888)

Palona Ruiz Vega

Acadèmic corresponent

Excm. Sr President i Junta de Govern de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya. Il·lms. Srs. i Sres Acadèmics/es, Excel·lentíssimes i Il·lustríssimes autoritats, Sres i Srs:

Desitjo que les meves primeres paraules siguin d'agraïment al Tribunal Acadèmic que va fallar el Premi Lluís Sayé 2011, al meu favor per l'estudi «*Apunt biogràfic i obra científica de l'Acadèmic Corresponsal de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona, Francisco Olliu i Pagès a la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Cadis*» i també al cos acadèmic en ple que va corroborar el resultat de ser Acadèmica Corresponent a Cadis d'aquesta Docta institució.

Podem comprendre la meua emoció en entrar al majestuós recinte de l'Amfiteatre Anatòmic del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona, i seure en aquesta tribuna col·locant el document que recull el meu Discurs al faristol situat en la que fou taula de dissecció de cadàvers.

En situar-me davant del bust de Pere Virgili (1699-1776) ràpidament em ve a la memòria l'èxit obtingut per aquest il·lustre català en el Reial Col·legi de Cirurgia de l'Armada de Cadis, que va ser germen de l'actual Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Cadis.

Deia Marañon que els professionals que dedicaven la seva vida a la investigació i a l'exercici professional havien de tenir una família amb un alt nivell moral. Tal circumstància es dona en la meua persona i molt especialment en els meus pares, i als qui dedico aquest discurs. Recordaré a Hipòcrates i el seu Jurament: "Consideraré abans de res als meus mestres en l'Art com als meus propis pares". Des d'aquí una afectuós record als meus. Respecte als meus amics, tots voldrien tenir un lloc aquesta tarda davant les meves paraules d'ingrés en aquesta centenària i per a mi, molt estimada institució catalana. El text original era en castellà, en estil decimonònic. Se'n dona una versió en català per a publicació en la revista de la RAM de Catalunya.

ANÀLISI D'UN CAS NOTABLE DE CANÍCIE HEREDITÀRIA

Presentat a la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Cadis, pel soci corresponsal de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona, Dr. Francesc Olliu i Pagès.

Consideracions generals:

Aquest treball és un estudi sobre l'observació d'un conjunt de casos de canície hereditària que va enviar i va dedicar el seu autor a la Reial Acadèmia Nacional de Medicina i Cirurgia de Cadis amb l'objectiu d'optar al títol d'Acadèmic Corresponsal.

Olliu i Pagès fa una introducció al cas de canície exposant algunes nocions científiques fonamentals sobre Anatomia. El pèl, per accessori que sigui, no es troba exclos d'aquella llei anatòmica que es formula així: cap òrgan té la seva composició igual en totes les edats de la vida.

Hi influeixen, directament o no, els agents climatològics segons les afirmacions, que són oposades, de Simonet i de Kollman, ja depengui el vigor del pèl únicament de l'activitat dels fol·licles productors, com pretén l'últim autor citat, això és des de la vida intrauterina fins als trastorns senils. A la cabellera s'expressa una gradació i una degradació en la seva frescor i en el seu color; la intensitat s'accentua clarament en l'època esplendorosa de la pubertat, període de major desenvolupament orgànic i fisiològic.

Aquesta època acaba i quan comença el decaïment orgànic, els cabells manifesten també, en el seu color i en la seva puixança, la debilitació general de l'organisme, la qual es pot anticipar per diverses causes, i entre les principals els excessos, especialment els veneris, i la impressionabilitat nerviosa de l'individu, de la qual Sonnivri, diu: «la insensibilitat, així en la físic com en el moral és un trist però segur mitjà de conservació».

Olliu i Pagès exposa la influència de la Fisiologia del sistema pilós en els diferents pobles: «És de caràcter d'individu, de família i de raça el major o menor desenvolupament fisiològic del sistema pilós. Els habitants de Ravak, Vaiki i Nova Guinea, els Mois o Traos de Conchinchina, els Airos, els habitants de Bombai, citats per Aragó, són exemples de gran abundància de pèl, així el desenvolupament especial de la barba, és caràcter fix dels pobles europeus».

Per contra, els Vehel (Àfrica), els Kalmucs que Metchnikoff considera la raça antiga del món i sobretot els Samoiedes, derivats, segons Topinard, del tipus mogol, són notables per la veïquidat de la seva producció pilosa.

Als colombians no se'ls torna mai el cabell blanc i el mateix passa amb els «chiquitos» de les Pampes segons afirma Pritchard. Però la veritable importància antropològica dels cabells, està en el caràcter hereditari que tenen l'estructura, la caducitat i el seu color, donant amb això un segell distintiu a famílies i pobles. D'aquí les classificacions que sobre aquest caràcter van fer de les races humanes Bory de Saint Vincent, Geoffroy Saint-Hilaire i Hackel. Així per la fusió i juxtaposició dels caràcters del cabell es poden resoldre problemes ètnics valent-se de les lleis establertes sobre les mesclades de la mateixa manera que el Tibú transmet els seus bucles, l'Abisini els seus rínxols crespos, el Japonès i el Xinès seus flocs llisos, la família birmana descrita per Graffort i Yule, aquell toisó admirable que reben generacions successives. Oliu i Pagès estudia la relació de l'alopecà i la hipertricosi amb les patologies oftalmològiques, odontològiques i neurològiques i la seva transmissió genètica: «La patologia té la seva part en aquests fets, d'una banda la alopecà i la seva deformitat oposada, la hipertricosi, es relacionen amb anomalies dels aparells visual i dentari, aquest sobretot, i d'altra banda la canície anormal és una lesió transmissible per herència».

Aquest estudi cau plenament dins de la Medicina en el seu caràcter de ciència biològica de la malaltia, perquè aquest trastorn pilós revela indubtables trastorns més profunds, potser en les glàndules sebàcies, com es desprèn dels estudis de Moleschott i de Pincus, sota l'acció d'emocions intenses que determinen en ocasions l'acromia amb la rapidesa extraordinària que en són exemples Maria Antonieta, Luis Sforza, Tomas Moro, el «cipai» de l'exèrcit de Bengala citat per Parry i altres casos assenyalats en moltes obres. La canície es recolza en aquestes relacions fisiològiques: 1ª influència del sistema nerviós en les secrecions, 2^a la relació, ben establertes entre la secreció de les glàndules sebàcies i la coloració dels cabells, determina aquesta secreció de greix per conseqüència de desordres nerviosos. Fechterleben en la seva obra «*Higiene de l'ànima*» expressa que els afectes morals influeixen notablement sobre la pell, i les malalties de la pell ataquen els pèls que aquella sustenta.

La facultat fisiològica de transmetre moltes alteracions que pateixen els pares té realitat en aquest cas, significat amb indubtable homocronisme, però amb aquesta tendència a avançar-se, tan pròpia de les afeccions hereditàries, potser com a esforç de la naturalesa de la natura previsor, per eliminar el germen morbífic, perquè avançant en cada generació les manifestacions de la malaltia, aquesta ha d'acabar desapareixent. Un homocronisme invariable seria la perpetuïtat de les malalties cròniques i l'amenaça d'extinció de les espècies". Oliu i Pagès havent fet un estudi bibliogràfic, refereix que hi ha hagut casos rars en què la fisiologia ha actuat regenerant el color del cabell en canícies:

«Un punt important per a nosaltres, relatiu a l'acromia dels cabells, és la possibilitat de renovar el seu color. La Terapèutica no té mitjans per combatre-la però la naturalesa s'encarrega, en casos rars, de la curació. Pincus assegura haver vist més d'una vegada la

reproducció fisiològica del color del cabell, i en les obres se citen alguns fets notables d'aquest gènere.

PRESENTACIÓ DEL CAS

Cas de la senyora Francesca Bonastre de Barcelona. Canície hereditària i regeneració del color observada en cinc generacions

Oliu i Pagès presenta a la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Cadis l'observació de canície hereditària i de renovació del color del cabell, en una família:

«El nostre modest treball fa referència a un d'aquells fets que per notable creiem digne de ser transmès a aquesta doctíssima Acadèmia malgrat que la nostra ploma no assoleix tan alt nivell.

Però aquesta regeneració del color dels cabells, que li passa actualment a la Sra. F. B. de Barcelona està inserida en un conjunt familiar de casos, que són un exemple digne d'atenció: de canície prematura hereditària, observada en la família d'aquesta senyora durant el transcurs de cinc generacions.

La senyora F. B. té ara 48 anys. Ella, les seves dues filles i una néta presenten diversos graus de canície. No sap en quina generació va començar aquesta alteració en la seva família, però recorda haver sentit que la seva àvia va tenir des de molt jove la cabellera blanca. Es va casar als 14 anys i llavors ja tenia molt avançant l'emblanquiment dels cabells.

La seva mare, quan es casà als 12 anys, ja tenia també el cap molt blanc.

Tanmateix la Sra. F.B., objecte de l'observació, ja tenia abans dels 14 anys molts cabells blancs i als 14 anys, edat en què es va casar, se li manifestava molt estesa la canície. Tenia una germana que no va patir la canície i dos germans, un dels quals va patir aquesta alteració prematura i l'altre no.

Sra F.B. ha tingut tres filles, de les quals va morir una als 5 anys sense manifestar emblanquiment. Les dues que han sobreviscut han experimentat l'acromia des de la mateixa etapa de la vida en què l'ha manifestat la major part dels individus de la família que estudiem.

Aquestes dues filles tenen ara l'edat de 28 anys l'una i l'altra 30. Una és pentinadora, soltera, i té un emblanquiment gairebé complet, especialment en tota la part anterior del cap. L'altra està casada i tot i que és «pelicana», ho és en grau menor. Aquesta té una nena de 9 anys en qui s'ha anticipat notablement l'afecció, doncs ja als 2 anys se li havien arrencat molts cabells blancs.

L'època en què comunament s'ha iniciat la canície en aquesta família ha coincidit amb la de l'evolució fisiològica de la pubertat. L'homocronisme és indubtable, la tendència a avançar-se, tan pròpia de les malalties hereditàries, es manifesta exageradament en l'últim plançó.

En tots els afectats l'emblanquiment ha començat per la part anterior superior del cap, estenent-se d'una manera uniforme fins envair les temples i el vèrtex, des d'on ha resistit molt el cabell, conservant el del clatell, el seu color fins època bastant avançada.

Ens ha estat impossible entrar en esbrinaments sobre la causa primera d'aquesta afecció, heretada per cinc generacions conegudes.

Els individus d'aquesta família no ofereixen caràcters particulars pel que fa al desenvolupament orgànic, i la Sra F. B. ens assegura que no han estat afectats d'anomalies en l'aparell visual ni en el dentari. Pel que explica la senyora no s'han observat alteracions en el desenvolupament del sistema nerviós dels membres de la família.

A jutjar per l'edat, ordinàriament curta, en què s'han efectuat els matrimonis, sembla indubtable una precocitat fisiològica.

Cal notar també que l'herència s'ha efectuat per línia materna, coincidint aquest fet amb una visible desproporció d'homes relativament amb el cabell blanc a la família.

Els dos únics que trobem, que corresponen a l'avantpenúltima generació, no són suficients, per a mostrar la influència del sexe, ja que un va néixer afecte a aquesta anomalia i va sortir immune l'altre, havent també viscut una germana d'aquests sense observar-se precocitat en la canície.

Els cabells han estat comunament de color castany, prims, arrissats i de poca longitud. La filla soltera, ja indicada, s'assembla, diu la Sra F. B. al pare d'aquella en la textura del pèl ja que no en la canície, i té pel llis i, abans de patir l'acromia, més pujat de to que l'ordinari en la família.

La senyora F. B. està convençuda que des de fa uns 5 anys la seva cabellera es va enfosquint lentament i explica com a prova el següent fet. Va comprar un postís de cabell blanc, el to coincidint amb el del seu natural. Passat algun temps, va proposar al perruquer que l'hi havia venut, el canvi per un altre postís perquè ja hi havia massa diferència de color.

Si el postís no hagués estat blanc podríem pensar que el canvi de color no va passar en el cabell natural sinó en l'afegit, la qual no tindria res d'estrany, però en aquest cas ens sembla que no hi ha tal dubte.

Sospitem amb això que ens trobem davant d'un dels raríssims casos de reparació fisiològica del color del cabell. Examinant el de la dona que ens ocupa veiem que està constituït per flocs blanquinosos, blanc groguencs i altres francament negrosos, el tint s'accentua al clatell. Diu ella que el color negre no existia primitivament en el seu cabell, que era castany.

Confessem que la renovació del color no és tan profunda com en altres casos que s'esmenten, però té per a nosaltres importància d'estar la Sra F. B. tan convençuda que aquest canvi es va efectuant al seu cap.

La renovació del color és doncs tan lenta com acostuma l'acromia, però l'ennegriment de la regió occipital manifesta més facilitat i aquesta facilitat major que a la resta del cap, recorda la resistència presentada a la decoloració durant la fase d'emblanquiment, resistència molt notable en els individus de la família que ens ocupa.

I en fixar en aquest fet l'atenció de l'Acadèmia, pretenem només fer indicació del grau de resistència morfològica de la regió últimament assenyalada del cap d'aquests individus, ja que no del fet en si que és la forma més ordinària amb què es manifesta la acromia senil del cabell sense distinció de races.

Ollu i Pagès dictamina que la seva observació presenta les condicions per ser atesa per la prestigiosa Corporació, i poder optar al premi de ser admès per ella com a Soci Corresponent de la Reial Acadèmia Nacional de Medicina i Cirurgia de Cadis a Barcelona, i confia en el veredict.

Va ser nomenat Corresponsal de Cadis a Barcelona el 24 de Maig de 1888.

Moltes gràcies per la seva atenció.